Дәрбәнд

ДОСТЛУГ. ГАРДАШЛЫГ. БИРЛИК

100 1920-2020 јүз ил сизинләјик

Тәсисчиләр: ДАҒЫСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫН МӘТБУАТ ВӘ ИНФОРМАСИЈА НАЗИРЛИЈИ

12+

№49 (98293) 1920-чи илдән чыхыр 4 декабр 2020-чи ил ҹүмә.

Гијмәти 2 рубл.

Я выбираю жизнь!

Сиз «Дәрбәнд» Республика ичтимаисијаси гәзетинин нөвбәти нөмрәсини әлиниздә тутурсунуз. Бу күн, декабрын 4-дә республиканын дөвләт КИВ-ләри белә бир биринчи сәһифә илә чыхыр. Охшар постерләр гәзетләрин шәбәкә нәшрләриндә, сосиал шәбәкәләрдә вә каналларда көрүнә биләр.

Бунунла да, журналистләр ДР информатизасија, рабитә вә күтләви коммуникасијалар назирлијинин тәшәббүсүнү өз үзәрләринә көтүрүбләр. Мәгсәд - һамыја бир даһа хатырлатмаг ки, COVID -19 һеч јерә кетмәди, биз чох горхулу вә мәкрли дүшмәнлә мүбаризәдәјик. Хәстәләнмә вә өлүмлә бағлы күндәлик мәлуматлар бир даһа көстәрир ки, вируса гаршы мүбаризә һәлә баша чатмајыб.

Коронавирус бу вә ја дикәр дәрәҹәдә һәр кәсә тохунду. Дүшүнүрәм ки, илк далғада аз олмајан скептикләр вә инанмајанлар инди вәзијјәтин ҹиддилијини дәрк едир вә артыг баш верәнләрә көрә мәсулијјәти һисс едирләр. Бәли, ил чох ағыр олду, һамы јорулду, әсәбиләшди. Амма биз буна дөзмәлијик. Јадда сахламаг лазымдыр ки, хәстәләнмә һалларынын азалмасы һеч дә ән азындан вәтәндашларын өзләринин дүшүнҹәсиндән асылы дејил, биздән сизинлә асылыдыр.

Јалныз Роспотребнадзор мүтәхәссисләринин көстәришләрини вә төвсијәләрини ҹидди шәкилдә јеринә јетирәрәк, биз бу чәтин вәзијјәтдән чыха биләрик.

ВЛАДИМИР ПУТИНИН ИЛЛИК БӨЈҮК МӘТБУАТ КОНФРАСЫНЫН ВАХТЫ АЧЫГЛАНЫБ

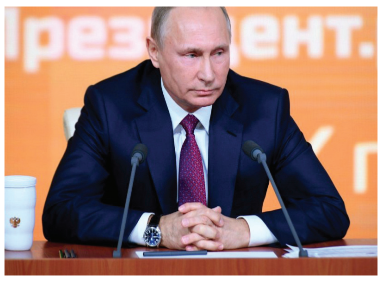

Русија Президенти Владимир Путин декабрын 17-дә илин јекунларына һәср олунан кениш мәтбуат конфрансы кечирәчәк. Бу мәлуматы Кремлин мәтбуат хидмәти јајыб. Билдирилиб ки, нојабрын 29-да саат 12.00-да Русија президентини Мәтбуат хидмәти вә информасија идарәси журналистләрин аккредитасијасына башлајыб.

Гејд едәк ки, Русија президенти Владимир Путин бөјүк мәтбуат конфрансыны 2001-чи илдән кечирир.

ИЧЛАС КЕЧИРИЛМИШДИР

Бу күнләрдә Баш назиринин биринчи мүавини Анатоли Карибовун рәһбәрлији алтында Дағыстан Республикасында әмәк һагғы үзрә борчларын арадан галдырылмасы үзрә Координасија Шурасынын ичласы кечирилмишдир. Дағыстан Республикасы Федерал Дөвләт Статистика Хидмәтинин әрази органынын мәлуматына көрә, рекионда үмуми әмәк һагғы борчунун үмуми мәбләғи нојабр әввәлинә 4,4 милјон рубл артмышдыр. Борчлуларын сијаһысында ајры-ајры бәләдијјәләрин бир сыра кәнд тәсәррүфаты мүәссисәләридир.

ДР Әмәк вә Сосиал Инкишаф назиринин мүавини Мурад Газыјев ишләјән ишчиләрә әмәк һагғынын өдәнилмәси илә бағлы гејд едиб ки, борчларынын әксәријјәти мүфлис мүәссисәләрдә гејд олунур. Мүәссисәләр ләғв мәрһәләсиндәдир. Онларын әмлакы сатылдыгча, әмәк һагғы үзрә борчларын там өдәнилмәси нәзәрдә тутулур.

Мүшавирә иштиракчылары, о чүмләдән мүвафиг назирлик вә идарә нүмајәндәләри, администрасијалары вә тәшкилатларын рәһбәрләри, вәзијјәти дүзәлтмәк үчүн гәбул едилмәси үчүн зәрури тәдбирләри әтрафлы мүзакирә етмишләр. Бунунла јанашы, гејд едибләр ки, әввәлләр бу саһәдә мүрәккәблијә малик олан ајры-ајры мүәссисәләр үзрә һазырда

борчлар азалдылыб. Сөһбәт «Авиаагрегат» заводундан вә Избербаш радиозаводундан кедир.

«Авиаагрегат» заводунун коммерсија директору Александр Грузиновун дедијинә көрә, мүәссисә бу илин сонунадәк ишчиләр гаршысында борчунун там өдәнилмәсини планлашдырыр. Избербаш Радиозаводу исә активләринин бир һиссәсинин сатышындан сонра борчлары тамамилә өдәмәк нијјәтиндәдир. Үмумијјәтлә, көрүлән ишләр нәтичәсиндә, 27 нојабр 2020-чи ил тарихинә көрә, әмәк һагғы үзрә борчларын үмуми мәбләғи 1,9 милјон рубл азалыб. Будчә саһәси вә шәһәрсалма мүәссисәләринин ишчиләринин әмәк һагғынын өдәнилмәсинә кәлдикдә исә, бу маддә үзрә борчлар јохдур.

Анатоли Карибов: «Биз әмәк һагғы борчларыны илин сонуна гәдәр минимума ендирмәк үчүн әлимиздән кәләни етмәлијик», - дејә ДР Баш назиринин биринчи мүавини билдирмишдир.

СЕРГЕЈ НАРЫШКИН: «МЕНДЕЛЕЈЕВ РУСИЈА КӘШФИЈЈАТЫНЫН ӘН ЈАХШЫ ЧАСУРЛАРЫНДАН БИРИ ОЛУБ»

Русија Харичи Кәшфијјат Хидмәтинин директору Серкеј Нарышкин кимјәви елементләрин дөври системини јаратмыш көркәмли елм адамы Дмитри Менделејеви XIX әсрдә Русија кәшфијјатынын ән јахшы акентләриндән бири адландырыб. Бу барәдә "РИА Новости" хәбәр јајыб.

Нарышкинин сөзләринә көрә, Менделејев Русијада пироксилин әсасында түстүсүз барытын тәһлүкәсиз истеһсалыны тәшкил етмәк үчүн лазыми мәлуматлары әлдә едиб.

О, һәмчинин Император Рус Тарихи чәмијјәтинин биринчи сәдри Пјотр Вјаземскинин, чоғрафијачы вә тәдгигатчы Николај Пржевалскинин, јазычы вә дипломат Александр Грибоједовун да кәшфијјат фәалијјәтиндә олдугларыны әлавә едиб.

"Онларын һамысы - бәзиси чох, бәзиси аз дәрәчәдә - кәшфијјат фәалијјәти илә мәшғул олублар", - дејә Нарышкин вурғулајыб.

КОРОНАВИРУС

СЕРКЕЈ МӘЛИКОВ ОНЛАЈН РЕЖИМИНДӘ ОПЕРАТИВ ИЧЛАС КЕЧИРМИШДИР

Бу күнләрдә Дағыстан Республикасы Башчысы вәзифәсини мүвәггәти ичра едән Серкеј Мәликов онлајн режимдә республика әразисиндә јени коронавирус инфексијасынын гаршысыны алынмасы вә јајылмасы илә бағлы оператив гәрарҝаһ ичласы кечирмишдир.

Серкеј Мәликов ичласын әввәлиндә хәстәлик дөврүндә кестәрдији дәстәјә көрә һамыја тәшәккүрүну билдириб: «Хош сөзләрә көрә сағ олун. Үмид едирәм ки, јахын заманларда биз сизинлә јенидән иш јерләриндә көрүшәчәјик».

О, кириш сөзүндә сон һәфтәләрдә республикада коронавируса јолухмуш инсанларын сајынын мүәјјән гәдәр артдығыны гејд едиб. Јалныз сон сутка әрзиндә рекион рәһбәри билдириб ки, 112 јени јолухма һадисәси гејдә алыныб.

Ејни заманда С.Мәликов вурғулады ки, республикада үмуми вәзијјәт нәзарәтдәдир, бүтүн зәрури тәһлүкәсизлик тәдбирләр көрүлүр. Башга мәсәлә исә одур ки, бу тәдбирләрин јерләрдә нә дәрәчәдә сәмәрәли јеринә јетирилмәсидир. Серкеј Мәликов һесаб едир ки, бу истигамәтдә бүтүн марагы структурлар, о чүмләдән бүтүн сәвијјәләрдә һакимијјәт органлары оператив вә дүзҝүн ишләмәлидир. Рекион рәһбәри вәтәндашларын шикајәт вә мүрачиәтләринә оператив чаваб верилмәсинин зәрурилијини диггәтә чатдырыб. Республиканын сакинләри тәрәфиндән едилән шикајәтләр арасында рекион рәһбәри ашағыдакылары гејд етди: коронавирус тәдгигатларын нәтичәләринин алынмасы үчүн вахтын чох олмасы; аптекларда бәзи дәрман препаратларынын олмамасы; тәчили јардым хидмәтинин иши. Бунунла әлагәдар олараг, һакимијјәт органларына, бәләдијјә рәһбәрләринә беләә сигналлара оператив реаксија вермәк вә онлары арадан галдырмаг тапшырылмышдыр.

Серкеј Мәликов бу ил нојабрын 17-дә гәбул едилмиш јени санитарија гајдаларына әсасән лабораторија тәдгигатынын јеринә јетирилмәси мүддәтинин вәтәндаш тәрәфиндән чаваб алынанадәк лабораторија материалына дахил олдуғу вахтдан 48 саатдан чох олмамалы олдуғуну хатырладыб. Бунунла әлагәдар олараг, о, бүтүн мәсул хидмәтләрдән «бу мүддәтләрә чидди риајәт етмәји» тәләб едиб. Дағыстанын рәһбәри профилактик иши даһа да күчләндирмәјә иштиракчыларынын диггәтини чәкмишдир.

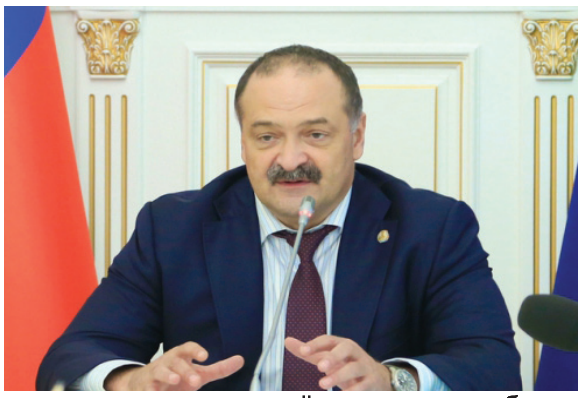

Бәзи дәрман нөвләринин чатышмазлығы проблеминдән данышан Серкеј Мәликов вурғулады ки, аналожи вәзијјәт тәкчә республикамызда дејил. Мөвчуд вәзијјәтдән чыхышлардан бири, федерал сәвијјәдә гәбул едилән пулсуз дәрманларын чатдырылмасы гәрарыдыр. Бу мәсәләдә уғурсузлуглара јол верилмәмәлидир - рекион рәһбәри ичлас иштиракчыларыны бу ишә көнүллүләри чәлб едилмәси билдирмишдир. Јаз тәчрүбәси кестәрди ки, онлар һәмишә көмәјә кәлмәјә һазырдырлар.

Серкеј Мәликовун диггәтә јетирдији башга бир суал, һәкимин евә чатдырылмасынын чәтинлијидир. Онун сөзләринә көрә, бу проблем әсасән шәһәр вә јүксәк дағлыг кәндләр үчүн сәчијјәвидир вә тәчили јардым машынларынын чатышмамасы илә бағлыдыр. Бу проблемин кәскинлији, гејд едилдији кими, чари илин сонуна кими 54 тәчили јардым машынларыны алмаға имкан верәчәк. Ејни заманда, әминәм ки, бу мәбләғ мәсәләнин системли шәкилдә һәлл едилмәси үчүн јетәрли дејилдир.

Коронавирус инфексијасына гаршы мүбаризә үзрә республиканын јаз тәчрүбәсини хатырладан Серкеј Мәликов вәзијјәтин тәкрарланмамасы үчүн әлиндән кәләни етмәјин лазым олдуғуну вурғулады. «Бу, тәкчә һәкимләрин, һүгуг - мүһафизә органларынын иши дејил, бүтүн рәһбәрләрин, ичтимаијјәтин вәзифәсидир, она көрә дә һеч ким кәнарда галмамалыдыр», - дејә о билдирмишдир.

УКАЗ

ГЛАВЫ РЕСПУБЛИКИ ДАГЕСТАН

О внесении изменения в пункт 2 Указа Главы Республики Дагестан от 23 октября 2020 г. № 96 «О дополнительных мерах по предотвращению распространения новой коронавирусной инфекции на территории Республики Дагестан»

1. Внести в пункт 2 Указа Главы Республики Дагестан от 23 октября 2020 г. № 96 «О дополнительных мерах по предотвращению распространения новой коронавирусной инфекции на территории Республики Дагестан» (интернет-портал правовой информации Республики Дагестан (www.pravo.e-dag.ru), 2020, 23 октября, № 050046130; 30 октября, № 05004006169; 19 ноября, № 05004006265) изменение, заменив слова «с 20 ноября 2020 года по 3 декабря 2020 года» словами «с 4 декабря 2020 года по 17 декабря 2020 года».

2. Настоящий Указ вступает в силу со дня, следующего за днем его официального опубликования.

**Временно исполняющий обязанности Главы Республики Дагестан
Сергей МЕЛИКОВ**

г. Махачкала 3 декабря 2020 года № 127

КОРОНАВИРУСА ЈОЛУХАН ҺАМИЛӘ ГАДЫНЛАРЛА БАҒЛЫ

Русијада сон ләркоронавирусинфексијасына ("COVID-19") јолухма, сағалмаһалларыарасындаәлдәолунмушмүсбәт динамика дәјиширвәјолуханларынсајындаартыммүшаһидәедилир.Коронавирусајолуханлараарасындаһамиләләрдә вар вәонлар"COVID-19"лабағлы риск групунааидедилир.

Дербенд.румөвзуиләәлагәдармама-кинекологЛејлаМәммәдоваиләмүсаһибәнитәгдимедир:

- Лејла ханым, коронавирусајолуханһамиләгадынынбәтниндәкикөрпәјә вирус кечәбилирми?

- Һазырдавирусунһамиләликдөврүндәанаданушағакечиб-кечмәмәсиилләбағлыдәгигһечбирмәлуматјохдур. Чүнки вирус јениолдуғуүчүнбунунлабағлыарашдырмалар баша чатдырылмајыб. Бизимјанашмамызисәадигрипинфексијасындаолдуғукимидир.

- Билдијиниз кими, һамиләләрдәинфексијанын риск групунааидедилиб. Бәтндәкикөрпәүчүнкоронавируснәзаманрискәчеврилләбиләр?

- Пасиентләримарасындакоронавирусајолуханшәхсләролуб. Онларһамиләлијинмүхтәлифдөврләриндәинфексијајајолухубвәсағалыблар. Һазырдаонларынһамиләлијиадигајдададавамедирвәултрасәсмүајинәләриндәһәрһансысабир проблем мүшаһидәедилмәјиб.

Гејд едим ки, дүнјапрактикасындакоронавирусајолухубсағаланшәхсләриндүнјајакәтирдијикөрпәләрдәһечбир проблемкөрүлмәјибвәонларсағламолублар. Анчагхүсусивурғуламаглазымдырки, бурадаәсасһамиләгадынынхәстәлијинечәкечирмәсидир. Чүнкиананынинфексијанынағырвәјаүнкүлформасыныкечирмәсивәзијјәтидәјишәбиләр. Бундан чох шеј аслыдыр.тндәкикөрпәүчүнкоронавирусисә 12 һәфтәјәгәдәррискәчеврилләбиләр. Тәккоронавирусинфексијасыјох, дикәр респиратор вируслар, грипдәһамиләлијинсөзүкедәндөврүүчүн риск һесаболунур. Чүнки 12 һәфтәјәгәдәрдөлүнорганларыформалашырвәистәниләнхәстәликона кәнартәсиркөстәрәбиләр. Белә бирһалјашанарсаһамиләдаиминәзарәтдәсахланылыр. Ултрасәсмүајинәләрдавамлыапарылырвәдөлнормалолурса, һамиләликсахланылыр. Әксһалдаисә аборт үчүнкөстәришверилир.

- Коронавируслаәлагәдароларагһамиләләрхәстәханаларданечәгорунур? Онлардан анализ тәләбедилирми?

- Доғушпакетинәартыгкоронавирусанализидахиледилиб. Доғушвәјагејсәријјәүчүнмүрачиәтедәнаналарынөзләриилләәлавәнәләрсәкәтирмәләринәеһтијачјохдур. Онлардаиминәзарәтдәсахланылыр, јанларынабашгашәхсләрбурахылмырвәкикијеникгајдалара максимум диггәтедилир.

- Инфексијајајолухананаларымаргландыранәсасмәгамларданбиридәәмиздирмәпросесидир. Вируса јолуханана тәһлүкәсизоларагөвладыныәмиздирәбиләрми?

- Грипһалларындаолдуғу кими коронавирусинфексијасынајолуханзаманәмиздирмәпросеситәһлүкәсизвәмүмкүндүр. Бурадаәсасшәртананынтемпературунун 38.5-дән јүксәколмамасыдыр.

- Һамиләликпланлајаншәхсләрә, еләчәдәһамиләләрәһансымәсләһәтләри верә биләрсиниз?

- Һамиләликпланламазаманыиндикипроблемләрнәзәрәалынмалывәмүтләг иммунитет күчләнмәлидир. Төвсијәмбунданибарәтдирки, һәминшәхсләрәввәлчәдән комплекс витаминләргәбулетсинләр.

Нәзәрәалынмалыдырки, һамиләликдөврүндәгадынынимиунсистемизәифләјирвәмүхтәлифинфексијалараачыг, һәссасолур. Она көрәдәһәкиминмәсләһәтләринәгулагасмагвачибвәмүтләгдир. Бунунлајанашыәһвалруһијјәдәјүксәктутулмалыдыр. Чүнкиситрессбирбашаиммунитетиашағысаланфакторлардандбиридир.

ҜӘНҸ АЗӘРБАЈҸАНЛЫ ЈАЗЫЧЫ

Рәһим Ҹәфәров 1992-ҹи илдә Бакыда анадан олуб. 4 јашында аиләси илә бирликдә Русијаја ҝөчүб. Һазырда орада јашајыр. Рәһим Ҹәфәров "Марк вә Езра", "Сато" романларынын мүәллифидир. Сон романы Русијада кечирилән нүфузлу "НОС" әдәбијјат мүсабигәсинин гыса сијаһысына дүшүб. Кулис.аз јазычы Рәһим Ҹәфәровун АПА -ја вердији мүсаһибәни тәгдим едир.

- Илк нөвбәдә әсәринизин "НОС" мүкафатынын гыса сијаһысына дүшмәси мүнасибәти илә Сизи тәбрик едирәм. Романы мүсабигәјә ҝөндәрәндә гыса сијаһыја дүшәҹәјинизә инанырдынызмы? Чүнки "НОС"ун гыса сијаһысында даһа чох тәҹрүбәли јазычылар јер алыр. Бирдән-бирә белә уғур ҝөзләјирдиниз?

- Сөјләмәк чәтиндир. Неҹә дејим, әҝәр ҝөндәрмишәмсә, демәли нәјәсә ҝүвәнмишәм. Һеч олмаса, узун сијаһыја дүшмәји планлашдырырдым. Мәндә белә бир дөвр јаранмышды ки, өз гүввәми башга јазычыларла мүгајисә етмәк еһтијаҹы һисс едирдим. Белә дејәк, бөһран јаранмышды.

- Буна гәдәр мүсабигәләрдә иштирак етмишдиниз?

- Јох, һеч вахт. Үмумијјәтлә, јарадыҹылыг саһәсиндә киминсә гијмәтләндирмәсинә сөјкәнмәк мәни утандырыр. Идеалда јазычы, рәссам вә ја башга бир јарадыҹы адам өзүнә о гәдәр архајын олмалыдыр ки, кәнар гијмәтләндирмәләрә еһтијаҹы олмасын. Амма, әлбәттә ки, бу вакуумдакы јарадыҹы адама хас просесдир. Һәјатда мән беләсинә раст ҝәлмәмишәм. Мүсабигәдә исә она ҝөрә иштирак етдим ки, өзүмә гаршы шүбһә јаранмышды. Кәнар бир тәсдигә, тәгдирә еһтијаҹым варды.

- Ајдындыр, нәтиҹә илә разысыныз?

- Бир һалда ки, бу гајдаларла ојнамаг гәрарына ҝәлмишәм, о заман разыјам. Нә үчүн севинмәјим?

- Өзүнүз һаггында бир гәдәр мәлумат верә биләрсинизми? Мәним өзүмә дә мараглыдыр.

- 1992-ҹи илдә Бакыда анадан олмушам. Валидејнләрим 4 јашым оланда Русијаја ҝөчүбләр. Пешәкар шәкилдә пиар ишләри илә мәшғул олмушам, инди дә бу саһәдә чалышырам. Әдәбијјатла доланмаг о гәдәр дә асан дејил.

- Јазычылыгла чохдан мәшғулсунуз?

- О бахыр нәји јазычылыг адландырырыг.

- Јәни чохдан бәдии әсәрләр јазырсыныз?

- Јазмағы өјрәндијим вахтдан бәдии әсәр јазырам.

- Форумлардан бириндә сизи Жүл Вернлә мүгајисә етмишдиләр. Әсасән, һансы ҹанрда јазырсыныз? Вә романларыныз нәдән бәһс едир?

- Һмм... Бир жанра аид етмәк чәтиндир. Мәним әсәрләрими һансыса бир мөвзуја аид етмәк мүмкүнсүздүр. Мәндә кичик һәҹмли әсәрләр даһа јахшы алыныр. Бунлар да даһа чох О Һенринин стилиндәдир, нәинки Жүл Вернин. Лакин тәҹрүбә дә ҝөстәрди ки, (мүсабигә мүнсифләринин ҝәнаәти) мәндә психоложи триллер дә јахшы алыныр. Үмумијјәтлә, әсәрләри һансыса жанрлара бөлмәји хошламырам.

- Јазаркән охуҹуларын тәләбләрини нәзәрә алырсыныз, јохса охуҹу фикри Сизи марагландырмыр?

- Әҝәр "тәләб" сөзү ортаја чыхырса, о заман әдәбијјат хидмәт саһәсинә чеврилир. Мән бу вә ја башга формада охуҹуну нәзәрдә сахлајырам, чүнки онунла өз јашантымы бөлүшмәк вә бунлары она өз ҝөзләримлә ҝөстәрмәк истәјирәм. Лакин һеч бир һалда ону әјләндирмәји дүшүнмүрәм. Мәһз бу әјләндирмә тәләби кино, мусиги вә әдәбијјаты инди ҝөрдүјүмүз сәвијјәјә ҝәтириб чыхарыб. Бир дәрин, мараглы филмин мүгабилиндә супергәһрәманлардан бәһс едән јүзләрлә филм чәкилир. Супергәһрәманлардан бәһс едән филмләрдә пис һеч нә олмаса да, мәһз онлар тәләбләрә хидмәт едирләр. Әҝәр охуҹу башгасынын дәрдинә шәрик олмаг, она тохунмаг истәјир вә јени һиссләрлә таныш олмаг, башгасынын нәзәр нөгтәсини билмәк истәјирсә, о заман мән әсәрләрими онунла бөлүшмәјә һазырам. Јох, әҝәр әјләнҹә ахтарырса, о заман мәним китабларым онун зөвгүнү охшамајаҹаг.

- Китабларынызын Азәрбајҹанла бағлылығы вар?

- Јох, јохдур.

- Сизҹә роман јазмаг үчүн нә лазымдыр?

- Јазмаға әл лазымдыр(ҝүлүр), лакин мүасир техники васитәләр дөврүндә һеч онлар да лазым дејил. Јәгин ки, јалныз бејин ҝәрәкдир. Бир дә чохлу зәһмәт лазымдыр. Бахмајараг ки, бу да һансы кејфијјәтә наил олмаг истәјиниздән асылыдыр. Чох әзијјәт чәкмәмәк дә олар. Әҝәр мәгсәдиниз "охуҹунун тәләбини өдәмәкдирсә" о заман һеч бејин дә ҝәрәк дејил(ҝүлүр). Мәнҹә, бунунла артыг нејро-шәбәкәләримиз мәшғул олмалыдыр.

- Хүсуси бир јазы режиминиз вар?

- Әҝәр мәһз китаб јазмағы гаршыма мәгсәд гојмушамса, о заман тәхминән бир ил тәләсмәдән материал үзәриндә ишләјирәм, мөвзуну өјрәнирәм, мәсләһәтләшмәләр апарырам вә саир. Бундан сонра јазмаға кечирәм. О заман режимим белә олур ки, бүтүн ҝеҹәни јазырам. Сәһәр доггуза јахын ишими битириб, јејиб јатырам. Ахшама доғру јухудан галхырам, јејирәм вә јенә бүтүн ҝеҹәни ишләјирәм. Бәзән һеч јемәк дә јемирәм, беләҹә ики-үч ај давам едир. Китаб јазмајанда исә ади гајдада јашајырам, садәҹә, арабир һекајәләр јазыб "Фасебоок"да пајлашырам.

- Притча формасында кичик һекајәләр?

- Бәли, чох вахт гыса һекајәләр јазырам.

- Бу һекајәләр статус, јохса әдәбијјат хәтринә јазылыр? Инди чохлары статуслары, сосиал шәбәкәдә јазыланлары әдәбијјатын бир жанры кими гијмәтләндирирләр.

- Мән һекајәләри статус, әјләндә вә ја һәр һансы башга мәгсәдлә јазмырам. Бу, садәдә мәним һәјат тәрзимдир. Мән реаллығы бу формада јашајырам, мәтн васитәсилә. Дүшүнүрәм ки, мүнтәзәм шәкилдә јазы илә өзүнү ифадә едәнләр мәни баша дүшәрләр. Јени жанр мәсәләсинә ҝәлдикдә исә, демәздим јаздыгларым јени жанрдыр. Мән јухарыда О Һенринин адыны чәкдим. Зәннимдә, гыса һекајәләр бүтүн узун әдәби формалардан гәдимдир. Шәбәкә әдәбијјаты јалныз ики хүсусијјәтинә ҝөрә фәргләнир. Лакин бу барәдә бөјүк мүһазирә сөјләмәк олар. Инди бу барәдә данышсаг узун чәкәр.Мәтн васитәсилә өтүрүлән һәр шеји бу вә ја башга формада әдәбијјата аид етмәк мүмкүндүр. Һәтта тәравәтләндириди һава балонунун үзәриндәки тәркиб јазысыны да буна аид етмәк олар. Орда да истәнилән китабда олдуғу кими бир тарихчә гејд олунуб. Балонун үзәриндәки тәркиби охујандан сонра сиз инанырсыныз (ја да инанмырсыныз) ки, бу "буз тәравәтли"дир, ја јох. Гысадасы, һеч бир ҹанрдан сөһбәт ҝедә билмәз.

- Әсәрләринизи даһа чох һансы јаш категоријасында олан охуҹулар охујурлар?

- Һеч билмирәм. Јалныз "Фасебоок"дакы шәрһләрә әсасланa биләрәм. Орда јазыланлара ҝөрә, өзләри, онларын ушаглары, валидејнләри китабларымы охујублар. Белә ҝөтүрәк, 16-80-ә һәр кәс охујур.

- Русијада әдәбијјат саһәсиндә танынмаг чәтиндир?

- "Русија" вә "чәтин" анлајышлары чох нисбидир. Һеч нә илә мүгајисә етмәк имканым јохдур. Ола билсин, мәнә чәтин ҝөрүнән бир иш башгалары илә мүгајисәдә асандыр. Амма бурда да бир тәлә вар, ја ҝәрәк танынмаға фокусланасан, ја да јарадыҹылыға. Һәр икиси бир јердә әлбәттә чәтиндир.

- Сизин имзаныз Русијада танынмаға һәр һансы манеә јарадыр, јохса әксинә ҹәлбедиҹидир?

- Сиз бу суалы мән верән илк мәтбу орган дејилсиниз. Мәнә елә ҝәлир ки, азәрбајҹанлылар бу бахымдан бир аз раһат олсалар вә шүбһәләри дәф етсәләр, јахшыдыр. Русијада һәр кәсә мүнасибәт вә лагејдлик ејнидир, гој о азәрбајҹанлы олсун, рус олсун, лап елә ермәни олсун. Бәли, мән ермәни адыны тәсадүфән чәкмәдим. Бир дәфә журналистләрдән бири мәндән сорушмушду ки, Русијада кимләри даһа чох севирләр, азәрбајҹанлылары, јохса ермәниләри? Һеч кәси. Бурада онлары һеч фәргләндирмирләр дә. Ола билсин, мәним адым бир гәдәр сечилир, лакин әдәбијјат саһәсиндә бу о гәдәр дә нәзәрәчарпан дејил. Рус олмајан хејли јазычы танығырам. Үмумијјәтлә, һәмишә зарафатла дејирәм ки, гафгазлылар рус әдәбијјатынын ән әсас үмидидир. Мисал үчүн, Ҹәфәров, Плијев вә Хабичев.

- Азәрбајҹанла Сизи нә бағлајыр? Бураја тез-тез ҝәлирсиз?

- Азәрбајҹанда мәним бабам јашајыр. Москваја ҝәлә билмир, буранын һавасы она дүшмүр. Демәк олар, илдә бир дәфә ҝәлирәм.

- Ушаг вахты бурада кечирдијиниз илләри хатырлајырсыныз?

- Јалныз думанлы шәкилдә хатырлајырам; бабамын һәјәтиндәки әнҹир ағаҹыны, көһнә күчәләри, нәрд ојнајан јашлы кишиләри...

- Азәрбајҹан дили јадынызда галыб?

- Јох, галмајыб. Артыг демәк олар һеч нә хатырламырам. Ән јахшы һалда он сөздән бири јадыма дүшүр. Әлбәттә, Бакыја ҝәләндә нәсә јада салмаға чалышырам. Мәнә елә ҝәлир ки, Азәрбајҹанда мүәјјән мүддәт јашасам, өјрәнә биләрәм.

- Бурада китабларынызын чап олунмағыны истәмирсиниз?

- Тәклиф ҝәлсә, нијә дә јох?

- Нә әҹәб өзүнүз тәшәббүс ҝөстәрмәмисиниз?

- Азәрбајҹанда мәним мүәјјән сајда охуҹум вар. Онлар да ја електрон формада охујур, ја да почтла әлдә едирләр. Әҝәр ҝәләҹәкдә еһтијаҹ јаранса, чап етмәк олар. Тәбии ки, мүәллиф һүгугларыны горумаг шәрти илә.

- Азәрбајҹан јазычыларындан кимләри танијырсыныз?

- Низами вә Нәсимини охумушам. Бир Шәрг мүдрики кими онларын сырасына Румини дә әлавә eләсәк, даһа башга кимисә охумаға ҝәрәк јохдур, елә үчү бәсдир.

- Бәс Чинкиз Абдуллајев?

- Нәдәнсә Абдуллајеви һеч охумамышам.

- Бәс мүасир рус вә дүнја јазычыларындан кимләри охујуб бәјәнирсиниз? Виктор Пелевин, Владимир Сорокин, Дмитри Быков, Михаил Елизаров, Прилепин...

- Пелевин вә Сорокини охумушам. Быковун даһа чох мүһазирәләри диггәтими чәкир, јарадыҹылығыны бәјәнмирәм. Елизарову охумағы исә һәмишә тәхирә салырам.

- Севимли јазычыларыныз кимләрдир?

- Јахшы јазан бүтүн јазычылар. Һазырда Исаак Бабелин "Конармија" әсәрини охујурам. Үчүнҹү дәфә охујуб битирмәјә ҹәһд едирәм. Булгаковун «Турбинләр аиләсинин ҝүнләри» әсәрини бир неҹә дәфә охумушам, филминә дә бахмышам. О әсәри дәфәләрлә охуја биләрәм. Толстој, Шолохову да севирәм. Мүасирләрдән исә Нил Гејман, Терри Пратчетт, Чајна Миевилли бәјәнирәм.

- Јәни фантаст јазычылар?

- Бәли.

Мирмеһди Ағаоғлу

ҜҮРҸҮСТАН ИЛӘ РУСИЈА АРАСЫНДА ДАНЫШЫГЛАР БӘРПА ОЛУНУБ

Русија илә Ҝүрҹүстан арасында данышыглар бәрпа олунуб вә нөвбәти ҝөрүш баш тутуб. Ҝүрҹүстанын баш назиринин Русија илә мүнасибәтләр үзрә хүсуси нүмајәндәси Зураб Абашидзе илә Русија хариҹи ишләр назиринин сабиг мүавини, сенатор Григори Карасин арасында онлајн ҝөрүш кечирилиб.

Ҝүрҹүстан һөкумәт администрасијасындан билдирилиб ки, ҝөрүшдә игтисади, һуманитар, тиҹари вә нәглијјат саһәләриндә әмәкдашлығын ҝенишләндирилмәси мәсәләләри диггәт мәркәзиндә олуб. Билдирилиб ки, пандемија сәбәбиндән ҹари илин јанвар-октјабр ајлары әрзиндә ики өлкә арасында тиҹарәт дөвријјәси хејли азалыб.

Һәр ики өлкәнин тиҹарәт ширкәтләринин ишинә көмәклик ҝөстәрилмәси вә онларын гаршылашдыглары проблемләрин һәлли барәдә разылыг әлдә олунуб. Зураб Абашидзе Абхазија вә Тсихинвали бөлкәләриндәки вәзијјәтлә бағлы нараһатлығыны дилә ҝәтириб.

Бу мәсәлә илә бағлы даһа әтрафлы мүзакирәләрин нөвбәти Ҹеневрә ҝөрүшүндә апарылаҹағы билдирилиб.

Нәглијјат әлагәләринин бәрпасы илә бағлы Русија тәрәфи билдириб ки, епидемиоложи вәзијјәт сабитләшдикдән сонра ики өлкә арасында бирбаша авиарејсләрин бәрпасы илә бағлы данышыглара башланыла биләр. Амма Русија һәләлик бу барәдә конкрет гәрар гәбул етмәјиб.

Мәлумат үчүн гејд едәк ки, 2019-ҹу ил ијунун 20-дә Тбилисидә Русија әлејһинә кечирилән аксијалардан сонра данышыглар просесинә фасилә верилиб вә Русијадан Ҝүрҹүстана бирбаша авиарејсләр дајандырылыб.

Ики өлкә арасындакы дипломатик мүнасибәтләр исә 2008-ҹи илин мәлум август һадисәләриндән сонра дајандырылыб.

ДҮНЈАМЫЗЫ СҮГУТА АПАРАН COVİD-19 ВИРУСУ

COVID-19 вирус хәстәлијинин јаранмасы вә кениш тәкамүлү нечә башлады?

COVİD-19 вә ја SARS-COV-2 кәскин тәнәффүс синдрому илә јаранан бир инфексијадыр. COVİD-19, әввәлләр инсанларда көрүнмәмиш вә јүксәк јолухучу бир хәстәликдир.COVİD-19 вә грип вируслары ејни тип вируслара аид олса да, COVİD-19 өз хүсусијјәтләри илә фәргли бир инфексијфдыр. COVİD-19 илк дәфә Чинин Уһан шәһәриндә (базарда сатычы бир гадында) 2019-чу илин декабр ајында ашкар едилиб вә аз бир мүддәт әрзиндә инфексија,хәстәлик төрәдичиси олан вирусун инсандан инсана кечмәси јолу илә сәјаһәт едән инсанлар васитәсилә бүтүн дүнјаја јајылыб.Јајылма сүрәтинә вә әразисинә көрә Үмүмдүнја Сәһијјә Тәшкилаты COVİD-19 инфексијасыны ВӘБА елан едиб.

COVID-19 вирусунун әламәтләри һансылардыр?

COVİD-19 вирусунун куниш јајылмыш әламәтләри гыздырма,һалсызлыг вә гуру өскүрәк һесаб олунур.Бир чох хәстәләрдә мүхтәлиф ағрылар: бурун тутулмасы, бурун ахмасы, фарингит вә ја исһал ола биләр. Адәтән бу әламәтләр тәдричән инкишаф едир вә јүнкүл характер дашыјыр.Вируса јолухмуш бәзи шәхсләрдә һеч бир әламәтләр вә ја өзүнү пис һисс етмә һалы мүшаһидә олунмур.Әксәр инсанларда (тәхминән 80%) хүсуси мүаличә тәләб олунмадан,сағалма илә баша чатыр.Анчаг COVİD-19-а јолухмада алты һалдан бириндә тәнәффүс чатышмазлығынын инкишафы илә чидди симптомлар мејдана чыхыр. Јашлы инсанларда, еләчә дә артериал һипертензија,үрәк вә ја диабет кими хәстәлији олан инсанларда инфексијанын ағыр кечмә еһтималы даһа јүксәкдир. Өлүмлә нәтичәләнән һаллар тәхминән 2% тәшкил едир.Јүксәк һәрарәт, өскүрәк вә ја тәнәффүс чатышмазлығы олдуғу һалда тибби јардым үчүн мүрачиәт етмәк лазымдыр.

COVID-19 бәласынын аловланмасы мүддәтиндә өзүмүзүн, аиләмизин вә әтрафымыздакы инсанларын сағламлығыны нечә горуја биләрик?

Әлләринизи сабунла јујун вә ја мүнтәзәм олараг спирт тәркибли тәмизләјичи истифадә един.

Өскүрән вә асгыран инсанларла араныздa ән азы 1 метр мәсафә сахлајын.

Мүмкүн олдуғу гәдәр әлинизлә көзләринизә, бурнунуза ағзыныза тохунмајын.Өзүнүзүн вә әтрафыныздакы инсанларын респиратор гигијена гајдаларына чидди әмәл един.

Өзүнүзү пис һисс едирсинизсә евдә галын.Гыздырма, өскүрәк вә ја нәфәс алмагла чәтинлик чәкирсинизсә , ән гыса мүддәтдә һәкимә мүрачиәт един.

COVİD-19-ла бағлы мәлуматлары изләјин. Мүтәхәсисләрин, мәркәзи вә јерли сәһијјә органларынын төвсијјәләрини ичра един.

Баш вә ја јүнкүл бурун ахмасы кими хәстәлик әламәтләри варса , сағалана гәдәр евдә галын.

Инсанларын сых топлашдығы јерләрә јахынлашмагдан чәкинин.

COVID-19 дүнја игтисадијјатына һансы тәсирләри көстәриб?

Билдијимиз кими пандемија дүнја игтисадијјатына да олдугча бөјүк зијан вуруб.Өлкәләрин игтисадијјаты бөјүк тәнәзүллә үз-үзә галыб.Бу һеч кимин ағлына кәлмәз бир ачы кәрчәкдир.Бир чох өлкәнин игтисади инкишафы кериләјиб, ишсизлијин сајы артыб.Бу күн коронавирус пандемијасы инсанларын сағламлығына тәһлүкә јаратмагла јанашы, тарихән ән бөјүк игтисади бөһраныны јашатмагдадыр. Бу бөһран туризм, кејим, автомобил сәнајеси, хидмәт саһәси, енрчи сектору вә бир чох саһәјә тәсир едиб. Нәтичәдә авиасија ширкәтләриндән тутмуш кејим истеһсалчыларына,енерчи ширкәтләринә гәдәр ,бүтүн секторлар чәтинликлә үзләшиб. Артыг бир чох ширкәт мүфлис олдуғуну,бир чоху исә кәлирләрин азалмасы сәбәбиндән ишчиләрини ихтисар едәчәјини ачыглајыб.Бу чүр хошакәлмәз дурумлар үзүндән бир чох өлкәләрдә бошанма һалларынын сајы хејли артмагдадыр.Бу да һеч јахшы көсричи дејил.

Бу күн дүнја өлкәләри вирус бәласындан гуртармагла

Јанашы, игтисадијјатларынын дирчәлмәси, пандемија дөврүндә игтисадијјатын инкишаф етдирилмәси үзәриндә “баш сындырырлар” вә бу бәладан гуртулмағын јолларыны ахтарырлар.

Һал-һазырда дүнјадакы вәзијјәтлә бағлы сизи хәбәрдар етмәк истәрдим.

Үмумдүнја Сәһијјә Тәшкилатынын мәлуматларына көрә дүнјада коронавирус инфексијасына јолухмуш инсанларын сајы 58,78 милјондан чохдур ки,бунлардан да 1,4 милјондан чоху өлмүшдүр. АБШ (Америка Бирләшмиш Штатлары) 12,6 милјондан чох јолухмуш инсанларын Covidle тәсдигләнмәси үзрә лидер олараг галыр.Көстәричиләрә көрә Һиндистан (9,22 милјон) икинчи јердәдир,үчүнчү јер Бразилија(6,11 милјон),дөрдүнчү Франса(2.2милјон),бешинчи Русија. Ардындан Испанија, Италија 1 милјондан 1,59 милјона гәдәр хәстә, Аргентина, Колумбија вә Мексика да һәмчинин.

Сон бир ај әрзиндә хәстәләрин сајы мин нәфәрә чатдығына көрә Русија дүнјада 52-чи јердәдир(4,2 мүәјјән едилмишдир).Үмүмдүнја Сәһијјә Тәшкилатынын вердији мәлуматына көрә сон һәфтәдә јолухманын артымы рекорд вурду.COVID-19-ла тәсдигләнән хәстәләрин сајы демәк олар ки,4 милјон нәфәрдә ашкар олунуб.

Кејд етмәк истәрдим ки, Дағыстан Республикасы адәт-әнәнәләри вә минталитетинә көрә бир чох өлкәләрдән сечилир.Бурада тојлара вә дәфн мәрасимләринә бөјүк мејл көстәрирләр.Тојлара вә мүхтәлиф чүр мәрасимләрә нәинки Дағыстанын өзүндән һәм дә Русијанын мүхтәлиф бөлкәләриндән кәләнләр олур. Буна көрә дә јолухмаларын сајынын гаршысы алынмаз һала чатмышдыр. Билдијимиз кими Дағыстан Республикасы ачыг шәкилдә коронавирус пандемијасынын шәртләринә ујғунлашдырылмајыб. Бүтүн бунлардан хәбәрдар олан Русија парламентиндә тәмсил олунан милјардчы-Дербенд шәһәринин фәхри, Рус сијасәтчи,тәшәббүскар,сенатор Сүлејман Кәримов,өз васитәләриндән јәни өз шәхси бүдчәсиндән Дәрбәнд шәһәринин Дөвләт Хәстәханаларынын тибб аваданлыглары үчүн 1,5 милјард рубл хәрчләди ки, бу да Дәрбәнд шәһәринин 2019-чу илдәки үмуми бүдчә кәлиринә бәрабәрдир.

Севинч ГУЛИЈЕВА

ТУРИЗМ

ДАҒЫСТАНЫН ЧӘНУБ БӨЛКӘСИНДӘ ТУРИЗМ ВӘ ТУРИЗМИН ИНКИШАФЫ

Мүасир дүнјада туризм илә әлагәли бүтүн инфраструктурун инкишафы бирбаша вә долајы сосиал – игтисади феномен кими гәбул едилир. Русијада актив туризм истифадә олунмамыш бөјүк потенсиала маликдир.

Мүасир туризмдә нәглијјат, сосиал саһәнин вә хидмәт секторунун јүксәк инкишаф сәвијјәсиндә формалашыр вә нәтичәдә ону игтисадијјатын јүксәк кәлирли саһәсинә чевирир.

Туризм ахынынын һәчмини артырмаг үчүн өлкәмиздә бәзи бөлкәләрдә нәглијјатын әлчатмазлығы вә туристләри јүксәк сәвијјәдә гәбул етмәк үчүн әсас инфраструктур јохдур.

Перспективли бөлкәләрдән бири дә Гафгаздыр, там десәк Дағыстан. Илдән – илә Дағыстана туризм ахыны тәгрибән ики дәфә артмышдыр, бу да ону көстәрир ки, бөлкә актив туризмин инкишафы үчүн бөјүк потенсиала саһибдир.

Дағыстан Республикасы өз көзәл тәбиәти илә Русијанын вә Шимали Гафгазын ән зәнкин бөлкәләриндән биридир. Бурадакы битки вә һејванлар аләминин мүхтәлифлији, мешәләрин вә дағ чајларынын көзәллији илә инсан фејзијаб олур.Русијада јашајан надир нөв һејванларын әксәријјәти Дағыстанын пајына дүшүб. Русијанын Гырмызы Китабына дахил олан 260 нөв онурғалы һејванын 114 нөвү Дағыстанда јашајыр ки, бу да 44% едир. Русијада гејдә алынан бүтүн илан нөвләринин 53% - и Дағыстанын пајына дүшүр. Бу нүмунәләр Республиканын әһәмијјәтли биоложи мүхтәлифлијинин ачыгча тәсдигидир.

Республиканын ән бөјүк әразиси бир нечә мешәләр вә иглим зонасыны әһатә едир. Бу ресурс потенсиалы һаглы олараг Дағыстанын сәрвәти һесаб едилә биләр ки, мәс бураја ағылла, диггәтли мүнасибәтлә јанашылмалыдыр.

Бу да, өзүнәмәхсус көзәллијиндән зөвг алмаға, һәм дә ону кәләчәк нәсилләр үчүн горумаға вә расионал бир јанашма илә Республика кәлирләринин бүдчә маддәсинә дахил етмәјә имкан верәчәк. Бунунла бирликдә, Русија Федерасијасынын бир чох сакининин Республикаја хас олан бүтүн көзәлликләрдән, Дағыстанын бәзи бөлкәләриндә һәлә дә горуну б сахланылан орижинал адәт вә әнәнәләрдән там хәбәрдар олмамасы чох тәәсүф доғурур.Мәс бу амил әјләнчә вә истираһәт мәгсәдилә зијарәт јерләри сечәркән һәлледичи олә биләр. Гејд етмәк лазымдыр ки, зијарәт үзрә дини јерләр биринчилији горујур.

Дәрбәнд шәһәриндә јерләшән, 7- чи әсрдә инша едилмиш вә дүнјанын ән гәдим беш мәсчидиндән бири олан гәдим Чүмә- мәсчиди хүсуси дәјәр дашыјыр. Даһа бир чох мараг доғуран нөвбәти јерләрдән бири “Гырхлар “ гәбристанлығыдыр. Бурада 40 әрәб шәһиди дәфн олунмушдур. Гәбирләрин јанында Дәрбәнддә узун илләр һөкмранлыг едән мәшһур Туту- Бикәнин (Фәт-Әли- ханын һәјат јолдашы) мәгбәрәси вар.

Нөвбәти бөјүк һәчмдә зијарәтин апарылдығы јер Шалбуздағ дағыдыр.Бу көзәл јер Чәнуби Дағыстан әразисиндә јерләшир.

Туризм програмда ајрыча бир саһә олмалыдыр. О һеч нәдән асылы олмајараг инкишаф едә биләр. Бунун үчүн Республикада һәр шејимз вар!

Дағыстандакы вәзијјәти тәһлил едәрәк гејд етмәк олар ки: ән зәнкин тарихи вә мемарлыг абидәләри, адәт – әнәнәләри илә характеризә олунур. Бүтүн бу објектив амилләр кәлән туризм үчүн јахшы перспективләр тәмин едир. Бунунла бирликдә, бөлкәнин сосиал вә игтисади чәһәтдән зәиф инкишафы, шүбһәсиз ки, кәлән туризмин инкишафы үчүн мәһдудлашдырычы амилдир. Өнүмүздәки илләрдә бу мәнфи тенденсијаны кери чевирмәк вә кәлир артымыны стимуллашдырмаг мүмкүн оларса, кәлән туризм јүксәлмәјә давам едәчәкдир. Республика башчыларынын туризмин инкишафы үчүн мүәјјән тәдбирләр көрмәсинә бахмајараг, бу күнә гәдәр ишләр әһәмијјәтсиз нәтичәләр вермәкдәдир. Беләликлә, Дағыстан Республикасы һөкүмәтинин башчыларынын әсас вәзифәси туризм вә истираһәт комплексинин инкишафы үчүн Дағыстан туризм мәһсулуну һәм дахили, һәм дә дүнја базарларында танытмагдыр. Өзәл тичарәт, бүтүн Республика үчүн имеч реклам кампанијасы кечирә биләчәк гәдәр күчә саһиб дејил, чүнкү јалныз өз мәһсулуну сатыр вә танытдырыр. Дағыстан Республикасынын туризм үчүн әлверишли бир бөлкә кими имичини јаратмаг мүстәсна олараг дөвләт вәзифәсидир.

Дағыстанын тәбии иглим шәраити вә тарихи ирси бурада бүтүн туризм нөвләринин инкишафы үчүн мисилсиз имканлар јарадыр: чимәрлик вә су, дағ хизәји, екстримал вә сағламлашдырычы. Јаранан тенденсијалар ондан ибарәтдир ки, Дағыстанда бир нечә ил әввәл көстәрилән туризм сәнајесинин јүксәлиши кетдикчә даһа сабит вә узунмүддәтли характер алыр. Бу вә дикәр мүсбәт просесләр инвестор чәлб етмәк үчүн ән вачиб шәрт кими гәбул едилир. Бу күн үчүн әсас вәзифә туризм вә истираһәт објектләри үчүн јени бир инфраструктурун јарадылмасы вә инкишафы, сағламлыг үчүн нәзәрдә тутулан јерләр, истираһәт вә истираһәт сәнајесинин кәләчәк инкишафы даһада өн планларда јер алмалыдыр. Бу, кәләчәкдә туризми Дағыстан игтисадијјатынын јүксәк кәлирли бир саһәсинә чевирмәјә, ону Русија вә дүнја сәнајесинә интеграсија етмәјә имкан верәчәкдир.

**Һазырлады:
Севинч ГУЛИЈЕВА**

БЕЈНӘЛХАЛГ ОНЛАЈН ЕЛМИ СИМПОЗИУМ

Гафгазшүнаслыг Институтунун әмәкдашлары Күрчүстанын Гори Дөвләт Педагожи Университетиндә “Гафгазда сүлһ ахтарышлары” мөвзусунда кечирилән бејнәлхалг онлајн елми симпозиумда иштирак едибләр.

Институтдан билдирилиб ки, бејнәлхалг симпозиум Түркијәнин 19 Мај Университети, Күрчүстанын Гори Дөвләт Педагожи Университети вә Самтсхе-Чавахети Дөвләт Университетинин биркә тәшкилатчылығы илә кечирилиб. Конфрансын Елми Комитәсинин тәркибинә Азәрбајчандан Гафгазшүнаслыг Институтунун директору, Милли Мәчлисин депутаты, профессор Муса Гасымлы, Украјнадан Кијев Милли Университетинин профессору Фәрһад Туранлы, Түркијәнин 19 Мај Университетинин профессору Недим Ипек, Полшанын Милли Јаддаш Институтунун профессору Павел Либера вә Гори Дөвләт Педагожи Университетинин профессору Отар Чаналидзе дахил олуб.

Профессор Муса Гасымлынын сәдрлији илә кечирилән бөлмә ичласында о, “Чәнуби Гафгаздакы мүнагишәләрә Русија, Түркијә вә Иранын јанашмасы” мөвзусунда мәрузә едиб. Мүзакирәләрдә чыхыш едән профессорлар Роин Каврелишвили, Омар Ардашелиа, Каха Квашилава, Фәрһад Туранлы, Ибраһим Теллиоғлу вә башгалары мәрузәни јүксәк гијмәтләндириб.

Бөлмә ичласында Гафгазшүнаслыг Институтунун Гафгаз сијасәти шөбәсинин мүдири, тарих үзрә фәлсәфә доктору Елнур Кәлбизадәнин “Иран Ислам Республикасынын Гафгаз сијасәтиндә јери вә ролу”, шөбә мүдири Күнел Мусајеванын “ Нефт-газ кәмәрләринә һүчум чәһди”, институтун әмәкдашы Самирә Һәбиббәјлинин “Азәрбајчан-Түркијә-Күрчүстан әмәкдашлығы Чәнуби Гафгазда сабитлик амили кими”, Дағыстандан профессор Руслан Сефербековун “XX әсрин 80-чи илләриндә – XXI әсрин әввәлләриндә Дағыстан кәндиндә мәдәнијјәт вә мәишәтин трансформасијасы” мөвзуларында етдикләри мәрузәләр мараглы гаршыланыб. Сонра чохлу суаллар верилиб вә кениш мүзакирәләр кечирилиб.

Гејд едәк ки, симпозиумда Азәрбајчан, Түркијә, Күрчүстан, Украјна, Полша вә Русијадан 35-дән чох алим вә тәдгигатчы иштирак едиб.

ГАДЫНЛАРЫН КӨЗӘЛЛИК АНЛАЈЫШЛАРЫ

Көзәллик, бәзиләри үчүн естетик, бәзиләринә көрә әнәнә вә ја һәјат тәрзидир. Һәмишә фәрди бир консепсија олмасына бахмајараг, көзәллик јашадығымыз јерә көрә дәјишир. Көзәллик анлајышы һәр өлкәјә вә һәр гадына көрә фәргли олур. Бир чохумуза гүсур олараг көрүнәнләр, кимиси үчүн көзәл көрүнә биләр.

Дербенд.ру Түркијә медиасына истинадән өлкәләрә көрә гадынларын көзәллик анлајышлары һаггында мараглы мәлуматлары тәгдим едир:

Бәзи Гәрб өлкәләриндә дишләри мунҹуг кими дүзлмүш гадынларын даһа диггәтчәкичи олдуғу дејилир. Лакин Јапонијада чарпаз дишләрә саһиб олан гадынларын даһа көзәл көрүндүјүнә инанырлар.

Бурада јашајан Јени Гвинеја халгы бәдәнләринә вә үзләринә дөјмә етдирән гадынларын даһа көзәл көрүндүјүнү дүшүнүр.

Ҹәнуби Корејада гадынларын көзәл көрүнмә јөнтәми сијаһымызын ән мараглыларындандыр. Бурада гадынлар үрәк шәклиндә бир үзә саһиб олдуглары заман көзәл көрүндүкләрини дүшүнүрләр. Бунун үчүн онлар бир нечә пластик әмәлијјат белә, етдирирләр.

Иранда даһа чох бурунун инсаны көзәл көстәриб-көстәрмәдији дүшүнүлүр. Һәтта гадынларла јанашы, бир чох кишиләр дә бурун әмәлијјаты етдирирләр.

Мјанмада дағ кәндләриндә јашајан гадынлар узунбојлу олдуглары заман көзәл көрүндүкләри гәнаәтиндә олурлар. Онлар бу истәкләринә наил олмаг үчүн өзләринә сөзүн әсл мәнасында ишкәнҹә верирләр. Бојунларына һалгалар тахараг көзәл көрүнүшә саһиб олдугларыны һисс едирләр. Мүтәхәссисләр һалганын чијинләри заманла ашағыја доғру итәләјәрәк бојнун узанмасыны реаллашдырдығыны сөјләјирләр.

Һалгалар һәр үч илдән бир үч әдәд артырылараг аилә гурана гәдәр, ја да 20 јашына гәдәр тахылыр. Ән чох 32 һалга ола биләр. Дүјүдән һазырланан һалгалар тәхминән 10-12 килограм олур.

Ефиопијада бәзи гәбиләләрдә гызлар алт додагларына өзәл һазырланмыш хүсуси гапаға бәнзәр әшјаны тахараг көзәл көрүнүшә саһиб олаҹагларыны дүшүнүрләр. Онларын адәтинә көрә, анҹаг 20 јашына чатмыш кәнҹ гызлар буну едә биләрләр. Алт додагларыны бир аз кәсиб даһа сонра бөјүтмәјә башлајырлар. Бу үсул илә додағын ичинә јерләшән јумру әшја нә гәдәр бөјүк оларса, кәнҹ гыз аилә һәјаты гурдугда башлыг пулу да бир о гәдәр чох олур.

Таҹикистанын бәзи јерләриндә гашлары битишик гадын көзәллијин нүмунәси олараг көстәрилир. Јерли халг бирләшик гашлары шанслы бир һәјатын ишарәси кими дә көрүр.

КӨЗ ӘТРАФЫНДА ГАРАЛМАЛАР

Көзләрин әтрафында, көз гапагларында, ән чох да көзүн алтында гаралма, түндләшмә һаллары илә тез-тез растлашырыг. Бунун һансы сәбәбләрдән олдуғуну исә чохлары билмир.

Офталмолог, тибб үзрә фәлсәфә доктору Александр Ковалјов бунунла бағлы ачыгламасында дејиб ки, көзүн алт вә үст гапағында олан гаралмалар ики група бөлүнүр: һәр һансы хәстәликлә бағлы оланлар вә нормал олан һаллар.

Онун сөзләринә көрә, кенетик

олараг бәзи инсанларда һәмин һиссәдә пигмент чох олур. Она көрә дә һәмин һиссә кәнардан гаралмыш кими көрүнүр: "Вә ја һәмин јер бир аз чөкәк олдуғуна көрә, рефлектор олараг чөкәк көрүнүр. Һәмин һиссәјә чох ишыгда баханда һеч бир гаралты көрүнмәз. Јәни бу, естетик олараг ортаја чыхан һалдыр. Бәзи һалларда һәмин һиссәдә дәри чох назик олдуғуна көрә, алтда олан дамарларән рәнки о һиссәни түнд көстәрир. Биз бунлары патолокија сајмырыг. Јәни хәстәлик дејил вә мүаличә етмәјә еһтијаҹ јохдур".

Көз һәкими билдириб ки, амма бәзи һалларда һәр һансы бир хәстәлик нәтиҹәсиндә, мәсәлән, конјунктивит заманы өдем әмәлә кәлир, маје долур вә рәнк дәјишир, түндләшир. Онун сөзләринә көрә, дерматитләр-истәр аллеркик, истәрсә дә нејродерматитләр, бөјрәкләрлә бағлы һәр һансы проблем оланда да көз гапагларында түндләшмә јараныр: "Алт гапагларда веноз дамарлар һәддиндән артыг чоҳдур, чох кичик микрокапилјарларла зәнкиндир. Она көрә дә өдем бир аз чохалан кими дамарлар мајени сыздырыр вә өдем чохалан кими орда һәм шишкинлик, һәм дә рәнк, тон дәјишиклији јараныр. Чох надир һалларда исә ганда лахталанма проблеми оланда орадакы капилјарлар партлајыр вә о һиссәјә ган долур, она көрә дә һәмин һиссә гаралмыш вә ја көјәрмиш шәкилдә көрүнүр".

Офталмолог гејд едиб ки, икинҹи група аид һәр һансы бир һал варса, көз һәкиминә мүраҹиәт олунмалыдыр: "Әкәр көз һәкими көз әтрафы гаралмаларын көзлә һеч бир әлагәси олмадығыны десә, нөвбәти аддым бөјрәклә бағлы арашдырма олмалыдыр. Бөјрәкдә дә һәр һансы пртоблем олмаса, дерматолога мүраҹиәт едилә биләр. Көз әтрафында олан гаралмалар көз аиддирсә, офталмологун мүаличәсиндән сонра онлар арадан галхыр".

"ПАТРИОТ" ПАРКЫ КӘНҸЛӘРИ КӨЗЛӘЈИР

Бу күнләрдә Дәрбәнд шәһәри башчысы вәзифәсини мүвәггәти иҹра едән Рүстәмбәј Пирмәһәммәдов ДР Кәнҹләр ишләри үзрә назири вәзифәсини мүвәггәти иҹра едән Камил Сәидовла көрүшмүшдүр.

Көрүшдә јени «Патриот» паркынын әразисиндә кәнҹләр үчүн биркә тәдбирләрин кечирилмәси мәсәләләри мүзакирә олунуб. Хүсусилә, Камил Сәидов гејд едиб ки, паркын мејданчасында Вәтәнпәрвәрлик вә идман ојунларынын, һәмчинин кәнҹләр форумларынын кечирилмәси планлашдырылыр.

«Севиндириҹи һалдыр ки, республикада јени мәкан јаранаҹаг вә бурада кәнҹләр үчүн мүхтәлиф характерли тәдбирләр кечирмәк мүмкүн олаҹаг. Бизим гурум да буна бүтүн лазыми дәстәји көстәрәҹәк», - дејә Камил Сәидов билдирмишдир.

ДР Кәнҹләр ишләри үзрә назири вәзифәсини мүвәггәти иҹра едән Камил Сәидов билдирмишдир ки, парк һәмчинин «Зарница» идман ојунунун кечирилмәси үчүн мејданча ола биләр.

Рүстәмбәј Пирмәһәммәдов паркда јалныз республика дејил, һәм дә рајон, еләҹә дә федерал тәдбирләрин кечирилмәси үчүн планларла бөлүшдү: «Паркын тикинтиси Дағыстан сакинләри үчүн дејил, бүтүн рајон үчүн әһәмијјәтлидир. Бурада биз истәрдик ки, чадыр дүшәркәсини тәшкил едәк, бурада мүхтәлиф бөлкәләрдән олан ушаглар ҹидди һазырлыг кечә биләрләр. Кәләҹәкдә паркын јанында коттеҹ шәһәрҹијини гурашдырмаг истәрдик».

Көрүшүн сонунда Рүстәмбәј Пирмәһәммәдов инша олунан паркын план-лајиһәсини нүмајиш етдирди. Гејд етмәк лазымдыр ки, тест режиминдә «Патриот» паркы 2021-ҹи илдә ачылаҹаг. Бурада һәрби техника, авиасија, музеј мејданчалары вә һәрби-тактики ојунларын кечирилмәси үчүн мејданчалар тәгдим олунаҹаг. Һалһазырда парка «Лун» екраноплан дахил олуб вә әсас експонат ролунда чыхыш едир.

КӨҺНӘ ФИЛМЛӘР

ӘҺМӘД ҺАРАДАДЫР?

Сәјавуш Мәммәд оғлу Шәфијев 1937-ҹи ил сентјабрын 1-дә Бејләганда анадан олуб. Ибтидаи синфи баша вурандан сонра атасынын иши илә әлагәдар аилә Бакыја көчмәли олур. Мәктәб илләриндән идманла мәшғул олан Сәјавуш бокс үзрә мүхтәлиф јарышларын галиби олуб. Валидејнләри онун һүгугшүнас вә ја һәким олмасыны истәсәләр дә, күнләрин бириндә Москваја кәзмәјә кедән Сәјавуш көзләнилмәдән сәнәдләрини Үмумиттифаг Сирк Мәктәбинә верир. Акробатика үзрә дәрәҹә алыр, мәктәби гуртардыгдан сонра "Сојузсирк"ә көндәрилир. Бурада Москва сиркиндә танынмыш артистләрлә ишләјән Сијавуш тезликлә өз ишинин пешәкарына чеврилир. Ону Русијанын сирк артистләри арасында гәбул етмәјә башлајырлар.

1972-ҹи илдә Сәјавуш Бакыја, шәһәрдә јениҹә ачылмыш сиркә бәдии рәһбәр көндәрилир. Бакыда гурулуш вердији сирк програмлары о заман үчүн бөјүк мәшһурлуг газаныр. Бакы Театр мәктәбинин режиссорлуг факүлтәсинә дахил олур. Адил Искәндәровдан дәрс алыр. Дәвәт олундуғу "Короғлу" филминдә Короғлу ролуна сирк коллективи илә гастрола кетдијиндән чәкилә билмир. Амма устады Адил Искәндәров "Әһмәд һарададыр?" филминдә Әһмәд ролунда анҹаг ону көрдүјүндән гастролдан гајытмасыны да көзләјир. О, илк дәфә «Әһмәд һарададыр?»да Әһмәд ролуна чәкилир вә мәшһурлуг газаныр.

Филм екранлара чыхандан сонра режиссор Адил Искәндәров совет сензурасынын ҹидди тәнгидләринә мәруз галыр. "Буржуа-мешшан елементләри илә зәнкин" филм кими характеризә едилән бу филмин тәнгидиндән хәбәр тутан Сәјавуш «наһаг чәкилдим» дејир. Анҹаг илләр өтдүкдән сонра филм тамашачы тәрәфиндән гәбул едилир вә Азәрбајҹанын култ-филминә чеврилир. Сәјавуш дејирмиш ки,

«Талејимдән разыјам. Нә јахшы ки, Адил мүәллим мәни бу рола чәкди».

Филмлә бағлы мүсаһибәләриндә Сәјавуш Сәфијев тез-тез бу һадисәни хатырлајырмыш: «Әһмәдин евдән гачма сәһнәси чәкилир. Мән дә пәнҹәрәдән гоншу һәјәтә тулланмалы, сонра да һасардан ашыб арадан чыхмалыјам. Бу заман гоншу һәјәтдән үстүмә ит ҹуммалыдыр. Елә бириҹи дублда ит мәни гапды. Бәрк горхмушдум. Адил мүәллим «Гада, бу сәһнә 10-15 дәфә чәкиләҹәк, һәр дәфә дә бу ит Сәјавушу гапса, онда ҹан галмаз...» дејиб ити зәнҹирә салыр. Филмә диггәтлә баханда итин зәнҹирләндији көрүнүр».

Бундан сонра С. Шәфијев Рүстәм Ибраһимбәјовун ссенариси үзрә чәкилән "Ушаглығын сон кеҹәси" филминдә прораб Рүстәм образыны јарадыр. Филм Күрҹүстанда кечирилән фестивалда мүкафат алыр. Даһа сонра о, "Ән ваҹиб мүсаһибә" филминдә журналист Алтај образыны јарадыб.

О, өз дөврүнүн чох популјар, севилән шәхсијјәти олуб. Ады дилләрдә кәзиб, Бакыда, Москвада, кечмиш ССРИ-нин мәканынын кумирләриндән биринә чеврилиб. Ону бир дәфә көрмәк үчүн саатларла кечәҹәји күчәдә дајаныб көзләјәнләр олуб. Баҹылары хатырлајырлар ки, евләриндә телефонун дәстәји јерә дәјмәзди, бәзән Сәјавуш өзү дә безиб телефона кәлмәзмиш.

"Ушаглығын сон кеҹәси" филминдә исә Рүстәм Елјаны гуҹаглајыб өпдүјү сәһнәдә режиссор нә гәдәр чалышса да, Сәјавуш Шәфијев утаныр вә гызы өпмәкдән имтина едир, ахырда јалныз гуҹаглашма сәһнәси илә разылашмалы олурлар.

Сәјавуш Шәфијев даһа бир һәрәкәти илә валидејнләринин зиддинә кетмиш олур. Москвада севиб-сечдији рус гызы илә евләниб ону Бакыја кәтирир. Анасындан горхдуғундан кәлини нәнәсинин јанында сахлајыр, бир күн нәнә кәлини дә көтүрүб Сәјавушун ата-анасынын јанына кәтирир ки, кизли аилә гурулмаз. Сәјавушун инадыны көрән валидејнләр јенә онунла разылашмалы олурлар. Онларын бир гызы да дүнјаја кәлир. Сәјавушун исә һәм милли сирк коллективи, һәм дә Азәрбајҹан киносунда шөһрәти бирә беш артыр.

Бир мүддәт сонра әмәкдар артист адыны алыр, амма мәнзили олмур. Һөкумәтә мүраҹиәт едир, она еви микрорајонда панел бинада верирләр. Сәјавуш инҹијиб евдән имтина едәрәк дејир: "Мән өмүр боју Бакынын мәркәзиндә јашамышам, микрорајонун һеч јолуну танымырам".

Оғлунун сындығыны көрән анасы Сүдабә ханым чох нараһатлыг кечирир вә 1970-ҹи ил нојабрын 25-дә инсулт кечириб бејнинә ган сызмасы илә дүнјасыны дәјишир. Сәјавуш өзүнү анасынын өлүмүндә күнаһкар һесаб едир вә ичиндән кәлән бир дујғу илә "мән дә белә өләҹәм" дејир.

Москва сирк коллективи Сәјавушу кери гајтармаг үчүн ҹәһдләр едир. Ону орада фәхри адла јанашы, мәнзил шәраити, дүнјаја чыхмаг имканлары көзләјир. Аиләсини дә көтүрүб кедир. Москва сирк бирлијинин баш режиссору ишләмәјә башлајыр. Москва сирки илә дүнјаны кәзән Сәјавуш Шәфијев севимли иши, аиләси илә бир јердә олса да, Бакыја гаршы ичиндә гәрибә бир нискил олур. Нә вахтса Бакыја гајыдаҹағынын үмиди илә јашајыр. Баҹылары үчүн дә дарыхыр. Бир күн јенә рәһбәрлик етдији сирк коллективи илә Франсанын Һавр шәһәриндә кеҹәни меһманханада галырлар, сабаһкы чыхыш вахты сәһәр һамы мәшгә кәлир, Сәјавуш Шәфијев јох. Чох мәсулијјәтли адам олдуғундан, һәмишә һамыдан тез мәшгә кәлдијиндән јолдашлары тәәҹҹүбләнирләр. Галдығы отағын гапысыны ачанда ону дөшәмәнин үзәриндә һушсуз вәзијјәтдә тапылар.

Актјор инсулт кечирир, бејнинә ган сызыр. Москвада јашајан бир груп азәрбајҹанлы зијалы, о ҹүмләдән Рүстәм Ибраһимбәјовун, Полад Бүлбүлоғлунун көмәклији илә Сәјавушун ханымы Љјубаны Франсаја көндәрә билирләр. Сонра да Сәјавуш Шәфијев Гызыл Ајпаранын тәјјарәси илә Москваја кәтирилир. Бакыја кәтирмәк истәјирләр, Сәјавуш Шәфијев әл ишарәси илә бу вәзијјәтдә Бакыја кетмәк истәмәдијини баша салыр.

О, доггуз ил јатаг хәстәси олур. Бу илләр әрзиндә ханымы, гызы Ҹәмилә, баҹылары нөвбә илә она гуллуг едирләр. 2001-ҹи ил нојабрын 25-дә, илләр өнҹә анасыны итирдији һәмин күн икинҹи инсулт онун әзабларына сон гојур. Вәсијјәтинә ујғун олараг Сәјавуш Шәфијев Бакыја кәтирилиб бурада торпаға тапшырылыр.

Америкада јашајан гызы ана олмаға һазырлашдығындан һәкимләр она тәјјарәјә минмәјә иҹазә вермирләр. О, атасынын дәфнинә кәлә билмир. Анҹаг атасынын гәбир дашындакы бу мисралары јазыб көндәрә билир. "Достум, севинҹим-фәрәһим, фәхрим, идеалым, јеканә севдијим атам, раһат ују. Әбәди бизимләсән, гәлбимдәсән, сәни һеч унутмајаҹам. Һәмишә олдуғу кими башым үзәриндә парлајан күнәшимсән, сәнин ишығынын шөләләри алтындајам. Сәни чох севән гызын вә доғмаларын".

ТЕРРОРИЗМ ДӘҺШӘТЛИ БӘЛАДЫР

ТЕРРОР, ДИН ВӘ СИЈАСӘТ

Бир сыра Гәрб күтләви информасија васитәләри "мүсәлманлар" тәрәфиндән төрәдилән террор актларыны Ислам дини илә әлагәләндирдији үчүн бејнәлхалг аләмдә белә бир имиҹ формалашдырмышдыр: Ислам террор динидир, бүтүн мүсәлманлар террорчу олмасалар да, бүтүн террорчулар мүсәлмандыр. Бунун нәтиҹәсидир ки, Гәрбдә исламофобија мејилләри вүсәт алмышдыр. Ислам вә мүсәлманларла бағлы дүнјада, хүсусилә Гәрб ҹәмијјәтләриндә јанлыш тәсәввүрләрин јаранмасынын әсас сәбәбләриндән биринин мәлуматсызлыг, информасија гытлығы, еләҹә дә биртәрәфли вә гәрәзли информасија ахынындыр. Буну танынмыш австралијалы журналист Петер Маннинг "Биз вә онлар" адлы әсәриндә ајдын ҝөстәрмишдир: "Тәҹрүбәм мәнә дејир ки, әрәб вә мүсәлман австралијалыларын ҝүндәлик һәјат тәрзи илә бизим - Австралија медиасындакы тәгдимат арасында бөјүк учурум вар. Белә ки, ики бөјүк гәзетдән ҝөтүрүлмүш нүмунәләр әсасында, демәк олар ки, "зоракылыг", "өлүм", "һүҹум", "гәтл", "интиһар", јахуд "ҹани", "гатил" кими сөзләрин ишләдилмә һалларынын 60 фаизи "әрәб", "фәләстинли", "мүсәлман", јахуд "Ислам" кими сөзләрә чох јахын чаларлардыр". Белә олдуғу һалда, нијә инсанларын чохунун Исламы терроризмлә ассосиасија етмәјә вадар олдуғу анлашылыр. Бурадан да ҝөрүндүјү кими, медианын мүсәлманлар барәсиндә мәгсәдли шәкилдә биртәрәфли вә гәрәзли информасија сијасәтинә үстүнлүк вермәси мәлуматсыз күтләләрдә Ислам сивилизасијасы илә бағлы негатив дүшүнҹәләрин формалашмасына сәбәб олур. Бу мәлуматсызлыг апарылан сосиоложи сорғулар нәтиҹәсиндә дә үзә чыхмышдыр. Австралијада апарылан сорғудан мәлум олмушдур ки, бу өлкә әһалисинин һәр үч нәфәриндән бири Ислам вә онун мәнсублары олан мүсәлманлар һаггында һеч бир билҝијә саһиб дејил.

Фактлар да ҝөстәрир ки, күтләви гырғынлара сәбәб олан террор һадисәләри, әсасән, мүсәлман өлкәләриндә төрәдилмишдир. Нәтиҹәдә, он минләрлә мүсәлман – ушаг, гадын, гоҹа – өлдүрүлмүш, милјонларла мүсәлман исә өз доғма вәтәнләриндән дидәрҝин дүшәрәк јад өлкәләрә сығынмаг мәҹбуријјәтиндә галмышдыр.

Әслиндә, бу ҝүн мүсәлман дүнјасында јарадылан террор проблеми сүни характер дашыјыр. Проблемин гајнағы Ислам дејил вә о, мәсулијјәт дә дашымыр. Бу, Исламы террорун гајнағы кими ҝөстәрән бәзи даирәләрин мүсәлман дүнјасында һәјата кечирдикләри сијасәтдир. Һәмин даирәләр тәрәфиндән мүсәлманлар арасында етник вә мәзһәб гаршыдурмасына рәваҹ верилир. Бүтүн баш верәнләрә бахмајараг, Ислам дини сәбәби нә олур-олсун һәр ҹүр террора гаршыдыр. Чүнки дин вә терроризм бир-биринә зидд анлајышлардыр. Дини радикализми вә зоракы екстремизми һансыса динә шамил етмәк абсурддур. Һеч бир дин бу ҹүр "мүбаризәни" гәбул етмир. Лакин тарихә нәзәр салсаг, бүтүн дөврләрдә дин адындан ганлар ахыдылдығынын шаһиди оларыг.

Беләликлә, мәгаләдә мүасир дүнјанын бәласына чеврилмиш террор анлајышы, онун маһијјәти, мәгсәд вә формалары, динлә террорун һәр һансы әлагәсинин олуб-олмамасы, о ҹүмләдән Ислам дининин террора мүнасибәти барәдә мәлумат вериләҹәкдир.

Террор анлајышы вә она мүнасибәт

Террорла бағлы истәр мүтәхәссисләр, истәрсә дә дөвләтләр тәрәфиндән гәбул едилмиш ортаг бир тәрифин олмамасы "нәји террор һесаб етмәк олар?" проблемини ортаја чыхармышдыр. Чүнки бир нәфәрин төрәтдији ејни әмәлдән өтрү бир тәрәфдә гәһрәман, диҝәр тәрәфдә исә ән гаты ҹинајәткар кими гәләмә верилмәси мүасир дүнјанын дәһшәтли бәласынын һәллини вә онунла мүбаризәни чәтинләшдирир. Террорун ән тәһлүкәли проблемләрдән бири оларағ гәбул едилмәсинә бахмајараг, разылашдырылмыш тәрифин олмамасы ҹидди чатышмазлыг кими ҝөрүнүр. Әсас мәфһумлар үзәриндә анлашылмазлыг һәр кәсин өз идеоложи гурулушу чәрчивәсиндә һәлл јоллары ахтарышына, бу сәбәбдән мүхтәлиф јанашмаларын ортаја чыхмасына ҝәтириб чыхарыр. Мәһз сијаси, идеоложи вә дини мәнбәләрдән јарарланан бу јанашма фәрглилијинә ҝөрә террора јүз дохсандан артыг тәриф верилмишдир.

Латын дилиндән тәрҹүмәдә "горхутмаг", "ҝөздағы вермәк", "һәзм етмәк", "үркүтмәк", "нараһат етмәк" кими мәналара ҝәлән "террере" сөзүндән төрәјән мүасир "террор" мәфһуму илк дәфә 1789-1794-ҹү илләр франсыз ингилабы илә бағлы мејдана чыхмышдыр. Франсада 1793-ҹү илдә гурулан вә 13 ај давам едән јакобинләр диктатурасы тәрәфиндән террордан игтидары әлдә сахламаг вә ҝүҹләндирмәк үчүн сијаси тактика кими истифадә едилмишдир. Јакобинләрин игтидардан ҝетмәсиндән сонра исә минләрлә инсанын һәјаты баһасына баша ҝәлән бу дөвр "террор дөврү" адландырылмышдыр.

Франса ингилабындан сонра террор анлајышынын әһатә даирәси хејли ҝенишләнмишдир. Ҝүнүмүздә терроризм мәфһумуна конкрет јанашма мөвҹуд дејил. Мәсәлән, 1934-ҹү илдә нәшр олунмуш "Сосиал елмләр енсиклопедијасы"нда терроризм мүтәшәккил групларын вә партијаларын гаршыларына гојдуглары мәгсәдә чатмаг үчүн тәтбиг етдикләри системли зоракылыг кими изаһ едилир. Американы профессор Ричард Фалк исә мәнәви вә һүгуги бәраәти мүмкүн олмајан истәнилән зоракылығы терроризм адландырыр. АБШ-ын өзүндә дә дөвләт сәвијјәсиндә терроризмә үч јанашма мөвҹуддур:

1) АБШ Дөвләт Департаменти тәрәфиндән, әсасән, иҹтимаијјәтин диггәтини ҹәлб етмәк үчүн мүлки објектләрин һәдәф сечиләрәк мәһв едилмәси терроризм адландырылыр;

2) Федерал Тәһгигатлар Бүросу терроризми һөкумәти, мүлки ҹәмијјәти һәр һансы бир шејә мәҹбур етмәк үчүн шәхсләрә вә мүлкијјәтә гаршы гејри-гануни ҝүҹ тәтбиги кими изаһ едир;

3) АБШ Мүдафиә Департаменти исә терроризми һәр һансы сијаси, дини вә идеоложи мәгсәдләрә чатмаг үчүн һөкумәтә, јахуд мүлки бирликләрә гаршы әввәлҹәдән планлашдырылмыш гејри-гануни тәһдид вә ја ҝүҹ тәтбиги кими нәзәрдән кечирир.

БМТ-нин терроризмә јанашмасы даһа үмуми характер дашыјыр: террор - динҹ әһали арасында горху вә инамсызлыг јаратмаг мәгсәдилә төрәдилән зоракылыг актларыдыр. Авропа Иттифагы исә терроризмә бу ҹүр тәриф верир: "Терроризм һәр һансы ҹәмијјәти, һөкумәти, бејнәлхалг тәшкилаты ҹидди шәкилдә тәһдид едәрәк, онларын мүәјјән һәрәкәтләринин, фәалијјәтләринин гаршысыны алмаг, јахуд дөвләтин, бејнәлхалг тәшкилатын сијаси, игтисади, сосиал вә конститусион базасыны дармадағын етмәкдир".

Бир чох философ, алим, сијасәтчи, мүтәхәссис тәрәфиндән террор вә терроризм анлајышына јүзләрлә тәриф верилсә дә, террор консепсијасынын изаһы илә бағлы дөрд әсас јанашманын мөвҹудлуғундан бәһс етмәк олар:

1) академик, елми јанашма: елм инсанлары зоракылыг вә террор фактына вәтәндаш, идеолог вә тәһлүкәсизлик мүтәхәссиси кими дејил, тәдгигатчы кими јанашырлар;

2) рәсми јанашма: дөвләт органлары террор мөвзусуна тәһлүкәсизлик мөвгејиндән бахырлар. Онлар террор анлајышыны сијаси һәдәфләрә чатмаг мәгсәдилә инсанларын һәјатына вә мүлкүнә едилән тәҹавүз вә ҹәмијјәтдә горху јарадан фәалијјәт кими дәјәрләндирирләр;

3) медианын јанашмасы: медиа террор һадисәләринин баш вермә сәбәбиндән даһа чох, нәтиҹәсинә диггәт чәкир. Даһа бир мәгам ондан ибарәтдир ки, бәзи КИВ-ин террорчу кими тәгдим етдији групплар диҝәр мәтбу органлар тәрәфиндән "азадлыг мүҹаһидләри" кими тәгдим олунур. Бунунла да

ҹәмијјәтдә зиддијјәтли фикирләрин формалашмасына сәбәб олурлар.

4) Шиддәт тәрәфдарларынын јанашмасы: сијаси мәгсәдләринә наил олмаг үчүн мүхтәлиф нөв зоракылыға әл атан бу ҹүр групплашмалар фәалијјәтләрини гануни сајыр вә өзләрини "азадлыг дөјүшчүләри" кими тәгдим едирләр. Онлар шиддәт һәрәкәтләрини леҝитимләшдирмәјә вә террору ҹинајәт категоријасындан чыхармаға ҹәһд ҝөстәрирләр.

Дин-террор әлагәси

Мүасир дөврдә дин адындан истифадә едәрәк дүнјанын бир чох бөлҝәсиндә төрәдилән террор һадисәләри глобал проблемә чеврилмишдир. Дин илә террор арасында әлагәнин олуб-олмамасы тарихән мүзакирә едилмишдир вә бу ҝүн дә едилир. Бу бахымдан һәр ики мәфһум арасында әлагәнин олмасы истигамәтиндәки јанашмалар "дини террор", јахуд "дини мотивли террор" анлајышларыны ортаја чыхармышдыр. "Дин" вә "террор" анлајышларынын јанашы ишләдилмәси вә дин адындан төрәдилән террорлар "дин террору дәстәкләјир" гәнаәтини ҝүҹләндирмишдир. Бунун да сәбәби динин террорла тамамилә әкс гүтбләрдә дајанмасына бахмајараг, өзләрини диндар кими гәләмә верән фәрдләрин, ја да групларын дин пәрдәси алтында террорчулуг фәалијјәти илә мәшғул олмасыдыр. Бу да истәр-истәмәз динин террору гидаландырдығы, дәстәкләдији дүшүнҹәсинә ҝәтириб чыхарыр. Әслиндә исә дин ҹәмијјәтдә террор мүһитинин мејдана ҝәлмәсинә дәстәк вермир, әксинә, топлумда сүлһүн, әмин-аманлығын, дөзүмлүлүјүн бәргәрар олмасына чалышыр. Дин фәрди вә иҹтимаи бахымдан сүлһүн, сабитлијин мәнбәји, сосиал интеграсијанын ҝүҹлү васитәчиси, сағлам ҹәмијјәтин гурулмасыны тәшвиг едән бәшәр сивилизасијасынын әһәмијјәтли дирәјидир. Беләликлә, дини мотивли террорун бир шәхсин вә ја групун етдикләри зүлмә һагг газандырмаг үчүн мәнсуб олдуглары динин адындан суи-истифадә етмәләринин бир нәтиҹәси кими ортаја чыхдығыны демәк мүмкүндүр. Бу бахымдан дин вә террор сөзләрини јанашы ишләтмәк ("дини террор") вә дин адындан төрәдилән террорлары "динин террору дәстәкләјир" шәклиндә тәгдим етмәк доғру дејил. "Дини террор" ифадәсинин әвәзинә, "дин пәрдәси алтында төрәдилән террор", "дин маскасы ҝејинмиш террор(чу)" шәклиндә ишләтмәк даһа доғру оларды.

Тарихин мүәјјән дөврләриндә динләр бир ҹәмијјәтдә инсанлар үчүн һүзурун, сабитлијин мәнбәји олдуғу һалда, башга топлумда исә нифаг, фитнә вә зүлм шәклиндә ортаја чыхмасы проблемләрин динләрдән дејил, давамчыларындан гајнагландығы фикрини ҝүҹләндирир. Белә вәзијјәтдә дин илә мәнсубларыны бир-бириндән ајры дәјәрләндирмәк лазымдыр. Чүнки динин принсипләринин мәнсублары тәрәфиндән дүзҝүн баша дүшүлмәси, гәбул вә тәтбиг едилмәси өнәмлидир. Белә ки, бир динин мәнсублары өз араларында ортаг мәхрәҹә ҝәлә билмирсә, фәргли груп вә мәзһәбләрә бөлүнүрсә, демәк, проблемин диндән дејил, она етигад едәнләрдән гајнагландығы ајдынлашыр. Ејни динә мәнсуб инсанлар арасында тарихдә ҹәрәјан едән гаршыдурмалар бунун ән бариз нүмунәләрини тәшкил едир. Өзүндә ејни месажы дашыјан вә инсанлығын ән бөјүк ортаг дәјәри олан дүнја динләри заманла бәзиләри тәрәфиндән мәгсәдләри наминә сијаси идеолоҝијалара чеврилмишдир.

Мәсәләјә сосиоложи нөгтејинәзәрдән бахдыгда дин илә зоракылыг арасында билаваситә әлагәнин олуб-олмадығы һаггында мүзакирәләр франсыз сосиолог вә философ Дуркһејмә гәдәр ҝедиб чыхыр. Онун үмуми дин нәзәријјәсинә ҝөрә, дин - инанҹлыларын һәјат тәҹрүбәләриндән гајнагланыр вә ҹәмијјәтин мүгәддәсләшдирилмәсидир. Она ҝөрә дә дини саһәни горумаг үчүн Дуркһејм тәрәфиндән тәриф едилән мүгәддәсләшдирмә просеси башланылыр. Бу мәнада дин уғрунда дөјүшмәк вә шәһид олмаг мүгәддәс вәзифә кими өн плана чыхыр.

Бәшәријјәт тарихиндә игтидара ҝәләнләр өз һакимијјәтләринин узунөмүрлү олмасы үчүн бәзән дини дә аләт етмишләр. Бу бахымдан диндән гајнагландығы кими ҝөрүнән шиддәт вә террор һәр заман олмушдур. Бу һал динин дејил, инсанын проблемидир. Чүнки дин инсаны мәнәви-әхлаги бахымдан камилләшдирмәјә чалышыр вә фәрдләри бир-биринин һүгугларына һөрмәтлә јанашмаға чағырыр. Динин мәгсәди инсана һәм бу дүнјада, һәм дә ахирәтдә сәадәт бәхш етмәкдир. Она ҝөрә дә динин инсанын, бүтөвлүкдә ҹәмијјәтин хошбәхтлијини әлиндән алан шиддәт вә террору дәстәкләмәси мүмкүн дејил.

Һәр бир инанҹын фанатик давамчылары мәнсуб олдуғу инанҹын мүтләг һәгигәти тәмсил етдијини дүшүндүјү үчүн "өзүндән олмајан"ы икраһ һисси илә гаршылајыр (бу дүшүнҹә аз вә ја чох - һәр инсанда вар). Фәрдләрин, хүсусән дини инанҹларла бағлы мөвзуларда гаршы тәрәфин һаглы олдуғуну етираф етмәси сон дәрәҹә мүшкүлдүр. Чүнки белә бир етираф сонракы мәрһәләдә "етираф едирсинизсә, нијә фикримизи гәбул етмирсиниз?" шәклиндә икинҹи суалы доғураҹаг. Дини кимлијә аз, јахуд чох бағлы олан инсанын буну гәбул етмәси, демәк олар ки, гејри-мүмкүндүр. Шотландијалы мүтәфәккир Ваттын да вурғуладығы кими, һеч ким һәгигәти тәмсил етдијинә инанмадығы дини иҹманын давамчысы олмаз. Она ҝөрә дә һәр бир дини иҹма јад һесаб етдији башга дини групларын бир-бири илә үст-үстә дүшән дејил, фәргләндирән хүсусијјәтләрини габартмагла өзүнүн мүкәммәл олдуғуну иддиа етмәкдәдир. Бу да дини тәшкилатда "өзүндән олмајан"а хор бахмаг, онларын јанлыш јолда олдуғу гәнаәтини формалашдырыр. Беләликлә, дин-террор мүнасибәтилә бағлы бу ҹүр јанашмалар заманла дин вә мәзһәбләр арасындакы кин вә нифрәти аловландырараг, "дини террор", јахуд да "дини мотивли террор" анлајышыны ортаја чыхармышдыр.

(Арды вар).

Баш редактор әвәзи
Т.Г. ӘЛӘКПӘРОВ

Мәсул катиб
А.А.АҒАКИШИЈЕВА

Шөбә редактору:
Т.Т.ҺАҸӘЛИЈЕВ

Мүхбирләр:
Һ.Һ. КӘРИМОВ
С.П.КҮЛМӘҺӘММӘДОВА
А.Г.МӘММӘДОВА
К.Г.БАБАЈЕВА
Н.А.ГУЛИЈЕВ

ЕҺМ оператору
А.Ј.АҒАКИШИЈЕВА

Баш мүһасиб
М. И.РӘҺИМОВА

РЕДАКСИЈАНЫН ВӘ НӘШРИЈЈАТЫН ҮНВАНЫ:

368600, Дағыстан Республикасы, Дәрбәнд шәһәри, Ленин күчәси, 37
тел.-факс (240) 4-73-59,
факс (240) 4-74-33
www.derbend.ru
(E-mail: gazetaderbend@mail.ru)
Телефонлар: баш редактор 89894856030, үмуми шөбә 89280562728

«Типографија-М» ММҸ-дә чап едилиб.
Индекс 368600
Мәтбәәнин үнваны
Дәрбәнд шәһәри,
С.Гурбанов күчәси, 25
Телефон: 4-50-76

Гәзетин чапынын кејфијјәти барәдә мәтбәәјә мүраҹиәт едә биләрсиниз.

Работә, информасија технолоҝијалары вә күтләви коммуникасијалар саһәсиндә нәзарәт үзрә Федерал хидмәт (Роскомнадзор).
Күтләви информасија васитәләринин гејдијјаты һаггында
Шәһадәтнамә
ДР үзрә работә, информасија технолоҝијалары вә Күтләви коммуникасијалар саһәсиндә нәзарәт үзрә Федерал хидмәт идарәси.
ПИ № ТУ05-00349 01 декабр 2016.

Материалларда ҝедән фактлар үчүн мүәллифләр мәсулијјәт дашыјырлар. Мүәллифләрин мөвгеји илә редаксијанын мөвгеји ујғун ҝәлмәјә биләр.

Индекс: 1 иллији 63242
6 ајлығы 51341
Чапа имзаланды:
03. 12. 2020.
Фактики олараг 9.30
Саат 10.00
Тираж 2000
Сиф. №